

УДК 37.01

DOI: 10.15587/2519-4984.2026.352979

ГЕНЕЗИС ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ: АНАЛІЗ НОРМАТИВНОЇ БАЗИ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ 1980-Х РОКІВ

Л. А. Шалашний

The article is devoted to the comprehensive study of the transformation of historical education in the European context during the 1980s and early 1990s. The transition of history teaching from an ideological tool of political influence to a fundamental instrument for fostering democratic values, multiculturalism, and tolerance among the youth was analyzed. In the course of the research, emphasis was placed on the pivotal role of supranational organizations, such as the Council of Europe and the European Communities (later the European Union), in shaping the modern pedagogical landscape. A retrospective analysis of foundational documents was conducted, including Recommendation No. R (83) 4 and Recommendation No. R (85) 7, which laid the groundwork for the "European dimension" in education. It was proven that these international regulations were not merely reactive to geopolitical shifts but acted as visionary frameworks that anticipated the integration of Eastern European nations into the common democratic fold even before the official collapse of the socialist bloc. The process of anthropologization of history, where the national narrative is perceived through the lens of migration, cultural exchange, and minority rights, was examined within the context of promoting multiperspectivity. Furthermore, the influence of these early regulatory standards on the establishment of professional networks like EUROCLIO and their subsequent impact on teacher training methodologies was explored. The core principles established over thirty years ago were identified as the cornerstone of modern European educational policy, significantly influencing contemporary educational reforms in Ukraine and ensuring the continuity of democratic traditions in history teaching

Keywords: history teaching, European dimension in education, Council of Europe, de-ideologization, multiperspectivity, educational policy, international organizations, democratic values

How to cite:

Shalashnyi, L. (2026). The genesis of European standards for history teaching: an analysis of the 1980s regulatory framework of international organizations. ScienceRise: Pedagogical Education, 1 (66), 47–52. <http://doi.org/10.15587/2519-4984.2026.352979>

© The Author(s) 2026

This is an open access article under the Creative Commons CC BY license

1. Вступ

Процеси геополітичної трансформації, розпочаті в кінці 80-х – на початку 90-х років ХХ ст. в Східній Європі, не могли не отримати чіткого відображення в освіті. Особлива увага приділялась гуманітарним наукам, зокрема, викладанню історії. В цей період відбувається своєрідний перегляд її суспільної ролі: поступово, зі зростанням розуміння спільності країн у загальноєвропейському контексті, вона перестав бути засобом для обґрунтування політичних рішень, а все більше набуває рис інструменту для виховання молоді в системі цінностей демократії, мультикультуралізму та толерантності. Генезис сучасних методик викладання, навчальних програм та освітніх матеріалів – нерозривно пов'язаний із рішеннями профільних міжнародних організацій, зокрема, Ради Європи, ЮНЕСКО, Європейських спільнот (з 1993 року – Європейський Союз), прийнятих протягом кінця 1980-х – 1990-х років.

Наднаціональні організації оперативного реагували на події, що відбувались в різних регіонах європейського континенту та приймали документи (рекомендації, ухвали), аби скоригувати чи направити

подальший розвиток освіти. Аналізуючи ці рішення та декларації 1980-х років, можемо простежити еволюційний перехід від “незацікавленості” в певних функціях викладання історії до усвідомлення її значущості в загальнокультурному вимірі, а відтак, і розуміння потреби в загальному європейському наративі. Крім цього, разом із поступовим падінням соціалістичного блоку та послабленням впливу радянської ідеології, відбувається стрімкий зліт національних рухів, а разом з тим, місцями, і націоналістичних. Відтак, із підйомом оптимізму щодо повернення країн з-за “Залізної завіси” до демократичної Європи та подальшої розбудови всього континенту на засадах толерантності та взаєморозуміння, з'являються контрверсійні питання, що ніяк не сприяли цим процесам, в тому числі, і створенню спільного освітнього чи культурного простору.

Із зазначеного бачимо, що перехід між підходами до викладання не був викликаний суто внутрішніми чинниками окремих країн, але отримував потрібне коригування в єдиному, співзвучному європейським цінностям напрямку, саме за допомогою результатів нормотворчої діяльності міжнародних організацій.

2. Літературний огляд

Вплив рішень Ради Європи та інших європейських організацій на загальноєвропейську освіту відмічається і в роботах науковців. Разом із підписанням Маастрихтського договору в 1992 році, Європейський Союз отримав перелік завдань для ліквідації внутрішніх суперечностей та загальної “стабілізації” організації [1]. І саме перед школою в цілому, та перед вчителем історії зокрема, виникло завдання у поступовому перетворенні індивідуальної національної свідомості у значно ширшу, континентальну модель (я – європеєць). У порівняльному аспекті цінності європейської історичної освіти проаналізовані в монографії О. Локшиної та ін. [2]. Водночас, на думку дослідника Роберта Страдлінга [3], в деяких країнах, цей перехід стикався із проблемами, зумовленими пам'яттю про довгі та складні періоди окупацій та анексії, а разом з тим, втрати саме в національній історії. Відповідно, завдання, що виникало першочергово перед науковцями – було відновлення “білих плям” у власних наративах, а відтак, спільноєвропейська історія на цьому етапі була складною для розуміння у масовій свідомості людей та подальшому імплементації в шкільний освітній процес. С. Галлахер [4] в своїй праці підіймав питання впливу історії на переконання та дії людей і відповідно суспільного запиту на формування змісту та підходів до викладання історії. Аналізуючи ті цінності, які визначали європейські вимоги до викладання історії в другій половині ХХ ст., автор докладно проаналізував роль викладання історії у творенні більш толерантного та демократичного суспільства. Водночас в працях вказаних дослідників акценти правового забезпечення змін у змісті європейської історичної освіти не пропонувались, чим визначається наукова новизна результатів даної статті.

3. Мета та завдання дослідження

Метою дослідження є з'ясувати зміст нормативної бази європейських організацій щодо викладання історії, хронологію їх прийняття та об'єктивну зумовленість їх змісту політичними та культурними викликами процесів інтеграції Європи в другій половині ХХ ст.

Для досягнення мети були поставлені такі завдання:

1. Проаналізувати зміст правових актів, прийнятих Радою Європи та іншими європейськими організаціями в аспекті завдань та змісту викладання історії.
2. Виокремити методологічні принципи та ціннісні орієнтири, якими визначались вказані рішення.
3. Систематизувати матеріал та висвітлити загальну історичну картину еволюції політики європейських організацій в сфері викладання історії в другій половині ХХ ст.

4. Матеріали і методи

Матеріалами дослідження виступили тексти законодавчих документів європейських організацій, які стосувались питань історичної освіти. Вказані документи використовувались в якості історичних

джерел. Методи, використані в дослідженні, визначені його специфікою. Ключовим був метод джерелознавчої критики, за допомогою якого аналізувались матеріали. Також використовувався метод контент-аналізу, який дозволив встановити культурні та суспільні причини аналізованих в статті рішень європейських організацій. До масиву отриманих з джерел фактів застосовувались також загальнонаукові методи аналізу і синтезу, порівняння, систематизації та узагальнення.

5. Результати дослідження та їх обговорення

Для вирішення таких нелінійних та комплексних питань, було докладено чимало зусиль та створено цілі організації, наприклад, EUROCLIO (Європейська асоціація викладачів історії), що починала свою діяльність ще в 1992 р., як група з декількох десятків істориків з країн Європи, а вже за 7 років в її діяльності брали участь понад 60 тисяч фахівців [1]. Однак, підвалини цих змін та нормативну базу було сформовано задовго до цього періоду, ба більше, навіть до переходу багатьох країн, що зараз є повноцінними учасниками та драйверами змін в європейській освіті, від ідеологічних канонів до демократичного суспільства.

Маючи можливість дослідити в ретроспективі процес змін та результати впровадження окремих рекомендацій, можемо зробити висновок, що сучасні методичні матеріали, що приймаються до використання на європейському континенті, враховують ті ж самі принципи, які закладались понад 30 років тому. При чому, незмінність цих засад бачимо і в методології, на якій ґрунтувалось навчання вчителів протягом всього цього часу. Головним вектором пропонуваного змін в європейській історичній освіті був “поворот до людини”, властивий в цей час більшості європейських наукових історичних шкіл, тобто всебічна антропологізація розуміння історичного процесу [4]. Усвідомлення історії нації, як продукту впливів, міграції, релігії, впливів національних меншин та інших факторів, кожен яких є легітимним та формує спільне, плюралістичне бачення – саме це має розвинути в учнях та студентах глибше розуміння власного минулого та критичне ставлення як до історичних фактів, так і до власного сьогодення [3].

Перші рекомендації з викладання історії з'являються ще в часи до падіння Берлінської стіни, наприклад, Recommendation No. R (83) 4 (1983): *On the promotion of an awareness of Europe in secondary schools* [5]. Цей документ можна вважати фундаментальним, оскільки саме в ньому з'являється заклик до викладання історії не лише, як окремої для кожної країни, “національної” дисципліни, але й як загальноєвропейського предмету. Зокрема, в тексті неодноразово зазначається потреба у “просуванні обізнаності про Європу”. Також, важливими в контексті дослідження є пункти: виявлення поваги та солідарності з народами інших націй та культур (пункт 1); погляд на себе не лише, як на громадян своїх регіонів та країн, але й громадян Європи та всього світу (пункт 2).

Як бачимо, Рада Європи вже в 1983 надавала рекомендації викладачам історії, які є актуальними на сьогодні, але вже, як основи функціонування всьо-

го Європейського Союзу та його громадян. Також, в цьому документі з'являються визначення, що об'єднують молодь різних країн Європи, зокрема, перераховані навички, яких треба набути “молодим європейцям”. Серед них, зокрема, можна виділити:

– розуміння їхньої спільної культурної спадщини, її внеску в інші цивілізації та боргу перед цими цивілізаціями (п. 3);

– усвідомлення установ та організацій, створених для сприяння європейській співпраці, та готовність підтримувати їхні ідеали та діяльність (пункт 4) [5].

Це відображає, з одного боку, створення спільного культурного простору для всіх учасників Ради Європи, і потребу в поясненні молоді сутності цього простору. З іншого, цей документ наголошує на необхідності усвідомлення себе, як учасників окремої цивілізації та представників цієї цивілізації, що є наднаціональним та надкультурним розумінням. Відтак, питання міжнаціональних взаємодій всередині Європи лишаються “в дужках”, в той самий час, як за них винесене глобальніше розуміння європейського контексту. Окремо, зауважуємо на просування власне європейських інституцій та розуміння їх діяльності серед молоді.

Цей же документ описує підходи до викладання про Європу. І це є особливо важливим, адже тут поки не йдеться саме про шкільний предмет “Історія”, а вказується можливість вибору як окремих предметів, так і міждисциплінарних курсів. На думку авторів Рекомендацій, саме школа має робити вибір на користь підходів, які будуть максимально ефективними в кожному конкретному випадку. Однак, вже пункт 3.3 цього ж документу визначає саме уроки мови, історії, географії та суспільствознавства – ключовими в цьому процесі. В розділі про “підходи”, серед іншого зазначається, зокрема, що важливим є продовження викладання матеріалу, спираючись на минулі отримані знання, а також, загальна узгодженість всієї програми. Координація між предметами визнається ключем до успішнішого впровадження Рекомендацій “на місцях”.

Підпункт “Зміст” – є дзеркалом сучасних, вже прийнятих всім демократичним світом, понять, а саме: демократія, права людини, толерантність, плюралізм, співпраця, культурне різноманіття. Також, тут розміщені теми, про які варто говорити в змісті викладання історії, в переліку яких окремо виділяються в одному ряду, наприклад, запобігання війні та ненасильницьке вирішення конфліктів, а також, збереження європейської культурної спадщини.

Можемо визначити цей документ як один з перших, що заклав підвалини для подальшого розвитку освітніх програм саме за тим вектором, що привів навчання в ЄС до сучасного стану, а разом із ним, і заклав трансформації в українській освіті. Крім того, саме в цьому документі було сформульовано основні вектори змін у змісті викладання історичних дисциплін в школі, які будуть розвинуті у подальшому і закріплені в рішеннях РЄ наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. [6].

Наступним важливим міжнародним документом, пов'язаним із викладанням історії в європейській

школі, варто відзначити Рекомендацію №R(85)7 Комітету Міністрів до держав-членів Ради Європи щодо викладання та вивчення прав людини в школах [7]. Спираючись на документи, прийняті раніше, як цим органом, так і іншими міжнародними організаціями, зокрема, ООН, країни-учасники закликаються до впровадження в шкільній освіті вивчення прав людини, як частини підготовки до життя в плюралістичному світі. Серед причин появи такої рекомендації зазначається, крім іншого, як “повторні публічні вираження расистських та ксенофобських поглядів”, так і “розчарування багатьох молодих людей у Європі, які постраждали від економічної рецесії та усвідомлюють триваючу бідність та нерівність у світі”, що можна співвіднести з подіями в країнах “молодого демократії”, що тільки-но вставали на шлях демократичних змін та стикались з тяжкими економічними реформами, а водночас із підйомом національних рухів [7]. З важливого, варто виділити пункт. 1.3 та пункт 1.4. Додатку до цього документу, а це, відповідно:

– можливості ознайомити молодь з більш абстрактними поняттями прав людини, такими як ті, що передбачають розуміння філософських, політичних та правових концепцій, з'являться в середній школі, зокрема в таких предметах, як історія, географія, суспільствознавство, моральне та релігійне виховання, мова та література, поточні події та економіка;

– права людини неминуче пов'язані зі сферою політики. Тому викладання прав людини повинно завжди спиратися на міжнародні угоди та пакти, а вчителі повинні уникати нав'язування своїх особистих переконань учням та залучення їх до ідеологічної боротьби.

І, якщо перший пункт підтверджує список предметів, що є особливо важливими у формуванні особистості “молодого європейця”, то пункт 1.4. передбачає перехід від ідеологічної обробки молодих людей в школі до формування демократичної та плюралістичної атмосфери, як в класі (пункт 4.1 цього документу), так і, в подальшому, в усьому суспільстві – в тому числі, й через співпрацю із громадами (пункт 4.2).

Запланованим результатом такого викладання визначається “розуміння та співчуття до концепцій справедливості, рівності, свободи, миру, гідності, прав та демократії. Таке розуміння має бути як когнітивним, так і заснованим на досвіді та почуттях”. Крім цього, вказується на акцент у викладанні такої інформації, а саме, про можливе “негативне сприйняття” учнями, адже наявна велика кількість порушень прав людини, відтак, основними до висвітлення в освітньому процесі визначались саме успішні приклади. Також, в цих рекомендаціях визначено шляхи підготовки вчителів, що включають в себе ширші потреби, аніж вивчення суто профільного предмету. Зокрема, зазначається, що майбутніх вчителів слід залучати до роботи чи навчання в іншому середовищі/країні, навчити виявленню та методам боротьби із дискримінацією усіх форм (в тому числі й серед власних упереджень), а також, заохотити їх до регулярного ознайомлення із національними та світовими новинами.

Як бачимо, попри те, що цей документ був адресований всім учасникам Ради Європи, серед яких на той момент ще не було країн Варшавського блоку (зокрема, Польща приєднається до РЄ лише в 1991 році, Болгарія – в 1992, а Угорщина, Чехія та Словаччина в 1993 році), його актуальність значно виросла після переходу постсоціалістичних країн до демократичного вектору. Саме на цьому документі ґрунтувались зміни, які уряди вже вільних країн вносили у місцеві системи освіти, які, не в останню чергу, через цей документ, від початку мали бути зверненими до демократичних цінностей, відкидати насадження ідеологічної інформації в школі та мати чіткий напрям до імплементації своєї освіти в загальноєвропейський вимір [2]. Також важливо відзначити вплив цього документу на подальший процес змін у змісті історичної освіти, який полягав у тіснішій інтеграції цього змісту із дисциплінами філософсько-політологічного циклу, а також у наповненні змісту викладання історії практичними компонентами, пов'язаними із самореалізацією молодої людини в суспільстві.

З огляду на просування демократичних цінностей “на схід”, варто також звернути увагу на Резолюцію Ради Європи (85) 6, “Про європейську культурну ідентичність”, що також прийнята в 1985 році [8]. В цьому документі, спираючись на Європейську культурну конвенцію 1954 року, Декларацію ЮНЕСКО про культурну політику 1982 року, Європейську декларацію стосовно завдань у галузі культури від 1984 року та інші акти та резолюції, йдеться про формування загальноєвропейської культурної спадщини та шляхи її створення (Council of Europe, 1985b). Зокрема, у пункті 5 цього документу йдеться, що зміцнення культурної співпраці породжує спільний інтерес усіх держав Європи, як у збереженні існуючої спадщини, так і в формуванні нових культурних зв'язків. Щодо країн соціалістичного табору – вказано наступне: Комітет Міністрів Ради Європи дотримується ідеї, що країни-члени Ради Європи мають виказувати свою готовність до співпраці в галузі культури з країнами Східної Європи (пункт 6), зокрема, заступникам міністрів було доручено сформулювати список сфер та галузей, де співробітництво з країнами, що не є ані членами Ради Європи, ані сторонами Європейської культурної конвенції, видається можливим (пункт 7). Як можемо зрозуміти, мова йде про широке коло питань та заходів, що включаються в загальний культурний обмін країн – в подальшому, це мало суттєвий вплив на галузь освіти в країнах, що почергово приєднувались до європейських міжнародних організацій. Щодо контексту вивчення змін в змісті історичної освіти, то цей документ також мав вагоме значення, закладаючи підвалини для майбутніх принципів мультикультуралізму.

Однак, ключовим документом у формуванні загальноєвропейського освітнього простору 1980-х років варто визначити саме резолюцію Ради Європи та Міністрів освіти, щодо європейського виміру в освіті від 24 травня 1988 року (88/C 177/02) [9]. Цей документ є дійсно фундаментальним для формування спільного освітнього простору, про що зазначається вже у вступі, де “посилений підхід до європейського

виміру в освіті” є елементом, що сприятиме розвитку усієї організації та досягнення мети зі створення єдиного внутрішнього ринку до 1992 року. Серед цілей визначається сприяння молоді у розумінні цінностей європейської цивілізації та тих основ, за якими народи Європи мають розвиватись на той момент, а саме: демократичний, соціально справедливий шлях та з повагою до прав людини; сприяння у підготовці молодих людей до участі в житті Співтовариства та досягнення прогресу на шляху до Європейського Союзу; у розумінні переваг та викликів, що пов'язані із перебуванням в Співтоваристві; та головне для нашого дослідження: покращення їх знань про організацію та країн-учасників, їх історії, культури, соціальних аспектів та важливість розуміння потреби у співпраці з іншими країнами європейського континенту та світу загалом [9].

У прийнятому переліку дій вказано наступне:

– країни мають викласти власну політику на даний момент щодо включення європейського виміру в освіту та надати документ, який буде доступним для шкіл та інших закладів освіти;

– провадити ініціативи, що спрямовані на зміцнення європейського виміру в освіті;

– чітко включити європейський вимір до програми з дисциплін, що так чи інакше дотичні до цього питання, зокрема, в соціальних науках та історії;

– потреба у вживанні заходів щодо зміни навчальних матеріалів, аби ті враховували спільну мету.

Також, підготовка вчителів займає важливе місце в цьому документі. Зазначається, що увага до європейського виміру має приділятися через різноманітні канали, зокрема, співпрацю з установами підготовки вчителів в інших країнах та надання доступу з безперервної підготовки, які дійсно дали б поштовх інтеграції не лише на наднаціональному рівні, але й серед звичайних вчителів. Програма підвищення їх кваліфікації в цьому питанні, як і підготовка навчальних матеріалів передбачали, крім всього іншого, проведення порівняльного аналізу змісту та форми (пункт В). Це, в свою чергу, давало би можливість проконтролювати, наскільки ефективно впроваджується ідея європейського виміру для кожної окремої країни чи школи.

Серед додаткових заходів пропонується проведення семінарів, присвячених європейському виміру в освіті, створення “Європейських клубів” в школах, проведення масових заходів на День Європи 9 травня, а також, заохочення до участі в міжнародних змаганнях та конкурсах.

Все вищеперераховане, додатково затверджується в Рекомендації 1111 (1989) Парламентської асамблеї Ради Європи [10]. Зокрема, в пункті 2 йдеться про освіту, як засіб підготовки людини до життя в демократичному суспільстві, із повагою до прав людини, толерантністю та солідарністю, що можна трактувати, як вимогу до майбутніх членів європейських організацій (однак, в пункті 5 йдеться, що це стосується всього європейського континенту, без прив'язки до участі в тих чи інших організаціях) у радикальній заміні партійних чи класових ідеологій на повагу до прав людини та загальної демократизації. Щодо впливу на країни Східної Європи – про це йдеться в пункті

6. Рекомендації ПАРЄ, із переконанням, що покращення відносин з народами цього регіону веде до вирішальної можливості впровадити такий підхід до освіти на всьому континенті. Також, особливо вітається робота, що проводиться щодо співробітництва в напрямках історії, та інших, дотичних до цього питання, дисциплін [10]. В цілому, можемо визначити велику кількість посилань саме до країн Східної Європи, що є особливо знаковим, оскільки цей документ було прийнято на 41й сесії ПАРЄ, 22 вересня 1989 року, тобто, за півтора місяці до падіння Берлінської стіни, що, в подальшому, стало символом падіння соціалістичного табору. Отже, певним чином можна назвати ці пункти “візіонерськими” – Рада Європи випередила офіційний розпад соцтабору, в отже, на момент переходу країн Східної Європи до демократичних цінностей, вже були сформовані правові підвалини та перелік рекомендацій, що були ключовими для повноцінної інтеграції в загальноєвропейський простір та можливість відповідати “європейському виміру”, як і в освіті, так і в культурі.

Отже, нормативна база, прийнята в 80-тих роках ХХ ст., стала міцним підґрунтям для подальших перетворень не лише для тодішніх країн-учасників, але й майбутніх членів Ради Європи та Європейського Союзу. Ідеї, що були висловлені та обговорені в цих документах, сформували вектор, за яким рухалась вся освіта європейських країн в наступні десятиліття. Маючи можливість подивитись ретроспективно на зміни, які відбулись після затвердження цих Резолюцій та Рекомендацій, можемо зробити висновок, що навіть прийняття все більшої кількості країн в склад європейської родини не змінило прийняті пункти, не розмило їх сенс серед культурних відмінностей. Майже на всьому континенті вдалось зберегти демократичний устрій та, в результаті, сформувавши загальноєвропейські культурний та освітній простори. Не останню роль в цьому зіграли вчителі історії, що, керуючись власним досвідом та включаючи нові матеріали, зуміли сформувавши нове покоління європейців, що сприймали себе та один одного, як громадян всієї Європи, а не лише як таких, що керуються суто локальною пам'яттю та власним культурним контекстом.

Практичне значення. Через військовий стан та складні гуманітарні умови, в яких перебуває зараз український народ, це дослідження може мати додаткову актуальність завдяки вимушено переміщеним особам, серед яких велика кількість освітян. Отримуючи доступ до іноземних систем освіти, вони також потрапляють в умови ЄС, де основні принципи вже сформовані; в той самий час, освітні процеси в їх власній країні знаходяться на шляху до повноцінної імплементації до загальноєвропейського освітнього простору. Відтак, українські вчителі, студенти та учні мають можливість “відчутти” навчальний процес європейських країн зсередини та, в подальшому, стати лідерами змін в нашій країні: як окремих навчальних закладах, так і на загальнонаціональному рівні.

Обмеження дослідження. Проблеми із пересуванням за межі України в умовах військового стану і викликані цим ускладнення із доступом до європейських бібліотечних ресурсів.

Вплив умов військового стану. Військова агресія та складні умови функціонування сучасної української освіти активізують вивчення проблематики європейського законодавства в сфері історичної освіти, оскільки значною мірою військовий конфлікт зумовлений конфліктом історичної пам'яті.

Перспективи подальших досліджень. В подальшому планується продовжити дослідження, розширивши його хронологічні рамки, та дослідити конкретні результати імплементації прийнятих європейськими організаціями рішень в процес історичної освіти через зміст навчальних програм та навчальної літератури.

6. Висновки

1. На основі проведеного аналізу змісту правових актів, прийнятих Радою Європи та іншими європейськими організаціями в аспекті завдань та змісту викладання історії, було встановлено, що європейські стандарти викладання історії мають чітко окреслені нормативні витoki в документах міжнародних організацій 1980-х років, передусім у рішеннях Рада Європи та пов'язаних із нею інституцій. Саме в цей період було сформовано концептуальні засади, які згодом стали основою для конструювання спільного європейського освітнього простору та визначили напрям розвитку історичної освіти на десятиліття вперед.

2. Методологічними принципами та ціннісними орієнтирами, на основі яких здійснювались зміни у викладанні історичних дисциплін згідно із проаналізованими документами була насамперед принципова відмова від ідеологічної індоктринації на користь міжнаціональному консенсусу як нормативній основі викладання, що мало наслідком важливі зрушення у напрямі деполітизації школи та утвердження плюралістичної атмосфери. Ще одним ціннісним орієнтиром можна вважати ставлення до викладання історії як простору для формування критичного мислення, емпатії та усвідомлення універсальних прав людини.

3. Систематизація отриманого матеріалу дозволяє простежити загальну історичну картину еволюції політики європейських організацій в сфері викладання історії в другій половині ХХ ст., зокрема появу концепту спільної культурної спадщини як підґрунтя політичної та освітньої інтеграції, що фактично інституціоналізувало мультикультурний підхід та сформулювало завдання історичної освіти як ключового засобу формування знань про історію, культуру та соціальні системи держав Європи, а також як засіб підготовки молоді до участі в житті європейських інституцій. Вказані принципи залишаються актуальними і в сучасних документах Європейського Союзу та Ради Європи. Аналіз залучених до дослідження документів засвідчує, що вже до падіння Берлінської стіни європейські інституції запропонували переосмислення історії як дисципліни, що виходить за межі вузьконаціонального нарративу. Ідея «просування обізнаності про Європу» передбачала формування у молоді наднаціональної ідентичності, заснованої на усвідомленні спільної культурної спадщини, солідарності та відповідальності за спільний простір. Таким чином, історія мала стати інструментом не лише ретроспективного знання, а й інтегра-

ційної політики, спрямованої на зміцнення демократичних цінностей і міжкультурного діалогу.

Конфлікт інтересів

Автори декларують, що не мають конфлікту інтересів стосовно даного дослідження, в тому числі фінансового, особистісного характеру, авторства чи іншого характеру, що міг би вплинути на дослідження та його результати, представлені в даній статті.

Фінансування

Дослідження проводилося без фінансової підтримки.

Доступність даних

Рукопис не має пов'язаних даних.

Використання засобів штучного інтелекту

Автори підтверджують, що не використовували технології штучного інтелекту при створенні представленої роботи.

Внесок авторів

Шалашний Леонід Андрійович: Концептуалізація, Методологія, Написання – підготовка чернетки, Написання – рецензування та редагування.

Література

1. Боровець, І. (2020). Навчання історії в зарубіжній школі. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 244. Available at: <http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/bitstream/handle/123456789/4575/Borovets-I.-Dubinskyi-V.-Paur-I.-Navchannia-istorii-v-zarubizhnii-shkoli.pdf>
2. Локшина, О., Глушко, О., Джурило, А., Кравченко, С., Нікольська, Н., Тименко, М., Шпарик, О. (2021). Тенденції розвитку шкільної освіти в країнах ЄС, США та Китаї. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 350. <https://doi.org/10.32405/978-617-8124-17-5-2021-350>
3. Stradling, R. (2003). Multiperspectivity in history teaching: A guide for teachers. Council of Europe. Available at: <https://rm.coe.int/0900001680493c9e.pdf>
4. Gallagher, C. (1996). History teaching and the promotion of democratic values and tolerance. Council of Europe. Available at: <https://rm.coe.int/1680494432>
5. Recommendation No. R (83) 4 concerning the promotion of an awareness of Europe in secondary schools (1983). Council of Europe. Available at: <https://rm.coe.int/09000016804d0e97>
6. Quality history education in the 21st Century: Principles and guidelines. (2018). Council of Europe. Available at: <https://rm.coe.int/prems-108118-gbr-2507-quality-history-education-web-21x21/16808eace7>
7. Recommendation No. R (85) 7 on teaching and learning about human rights in schools (1985). Council of Europe. Available at: <https://rm.coe.int/16804c2d48>
8. Resolution (85) 6 on European cultural identity (1985). Council of Europe. Available at: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016805365a3>
9. Resolution of the Council and the Ministers of Education meeting within the Council on the European dimension in education (1988). Official Journal of the European Communities, 6.7.88. Available at: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/e996e8e5-ed3e-482d-9a3c-7b7eb7a19b1e>
10. Recommendation 1111 (1989) on the European dimension of education (1989). Council of Europe Parliamentary Assembly. Available at: <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=15145&lang=EN>

Received 08.01.2026

Received in revised form 29.01.2026

Accepted 17.02.2026

Published 26.02.2026

Леонід Андрійович Шалашний, аспірант, кафедра педагогіки вищої школи, Донбаський державний педагогічний університет, вул. Г. Батюка, 19, м. Слов'янськ, Україна, 84116

E-mail: shalashnyj@yahoo.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-7744-9516>